

BOROEVIĆ IN NJEGOV SPOMENIK

Svetozar Boroević de Bojna

V soboto, 10. decembra ob 11. uri, so na Prevali pod Sv. Goro (Primorska), odkrili parkovni spomenik vojskovodji Svetozarju Boroeviću de Bojna. Bil je prvi in edini nenemški feldmaršal v avstro-ogrski vojski. Pobudnik postavitve je Društvo soška fronta 1915-1917, ki mu predseduje Tadej Munič. Gre za prvi tovrstni spomenik v naših krajih. Pri tem in povezani spominski slovesnosti ne gre za nostalgijo po starih časih, niti ne poizkus oživljanja mita o Boroeviću. Gre predvsem za obuditev spomina na človeka ob 160. obletnici njegovega rojstva, ki je sodeloval pri obvarovanju velikega dela slovenskih dežel pred uničenjem med prvo svetovno vojno in nima danes na Slovenskem nobenega spomenika.

Slava je pač minljiva. To verjetno najbolj občuti človek, ki jo je doživel, z njo so ga obsipali, a na koncu pozabili. Svetozarja Boroevića de Bojna, avstro-ogrskega generala in feldmaršala ter junaka soške fronte je doletelo prav to. V življenju je posegel po najvišjih vojaških časteh, bil je ljubljenec cesarjev, vojakov in širših ljudskih množic. Toda usoda se je poigrala z njim. Habsburška monarhija, ki ji je Boroević zvesto služil, je razpadla in slavni ter opevani feldmaršal je umrl v anonimnosti. Doživel je kruto usodo človeka brez domovine. V času največje slave so se mu dobrikali, ga obiskovali in mu dajali častne nazive. Po koncu vojne in razpadu Avstro-Ogrske se je življenje odsluženege vojaškega poveljnika spremenilo. Izginil je blišč nekdanje slave, ostali so spomini upokojenega visokega vojaškega častnika brez države, ki ji je verjel do konca.

Svetozar Boroević je bil rojen 13. decembra 1856 na Hrvaškem, v Umetiću pri Kostajnici na Baniji. Po rodu je bil krajiški Srb in je pripadal stari vojaški graničarski družini. Vojskovanje je bilo uskokom, prebivalcem ob turški meji že v krvi, od tega so živeli. Za habsburške cesarje so umirali na evropskih bojiščih, spomnimo se samo njihove junaške obrambe trdnjave na Predilu pri Bovcu v času Napoleonovih osvajanj. Tudi mladi Svetozar se ni izneveril družinski tradiciji in je že kot desetletni deček začel s šolanjem na različnih vojaških šolah. Po slabih desetih letih je šolanje končal z odliko in postal pehotni poročnik. Nase je opozoril med avstro-ogrsko okupacijo Bosne in Hercegovine leta 1878, ko je s svojo enoto sodeloval pri zavzetju Sarajeva. Dobil je svoje prvo odlikovanje in uspešna kariera se je začela. Napredoval je na vojaški lestvici, vrstile so se odgovorne službe; generalštabni major, predavatelj na terezijanski vojaški akademiji, načelnik štaba divizije in korpusa. Leta 1902 je dobil visoko vojaško odlikovanje, red železne krone III. stopnje. Ob podelitvi odlikovanja je bil povzdignjen v plemiški stan in polkovnik Boroević si je izbral plemenito ime de Bojna.

BOROEVIĆ IN NJEGOV SPOMENIK

Služil je v različnih vojaških enotah širom tedanje habsburške monarhije, maja 1904 je napredoval v generalmajorja. Veljal je za izredno delavnega, odločnega in discipliniranega častnika. Verjetno bi se njegova aktivna vojaška služba zaključila z visokim činom, kupom odlikovanj in spodobno vojaško pokojnino, če ne bi vmes posegla prva svetovna vojna. V njej je general Borojević sodeloval že pred prihodom na soško fronto. Od septembra 1914 je namreč poveljeval III. avstro-ogrski armadi v bojih proti Rusom v Karpatih in bil večkrat odlikovan.

Ko so se razmere na jugozahodu donavske monarhije nagibale k vojaški rešitvi, je nastopil trenutek, ki je Borojevića izstrelil med glavne protagoniste bojevanja na soškem bojišču. Kraljevina Italija, dotedanja Avstro-Ogrska zaveznica, se je skrivaj pogajala z antantnimi silami o vstopu v vojno. Londonska pogodba, podpisana 26. aprila 1915, je Italijanom dajala velike koncesije v vzhodnojadranskem prostoru, a tudi obvezo, da v roku enega meseca začnejo sovražnosti proti nekdanjim zaveznikom. Avstro-ogrski armada je že bila vezana na rusko in srbsko bojišče. Generalštabne poveljnike je dodatno skrbel italijanski vstop v vojno. Tako so sredi pomladi 1915 preigravali dva koncepta obrambe proti Italiji. Po prvem naj bi italijanski vojski prepustili pobudo in se sami umaknili. Z Italijani naj bi učinkovito obračunali šele v notranjosti monarhije, v celovški kotlini oziroma v bližini Zagreba. Kaj bi to pomenilo za slovenske dežele si lahko le predstavljamo!

Druga možnost je predvidevala učinkovito obrambo ob reki Soči, naravni oviri. Zanj se je zavzemal tudi Borojević, ki je že imel potrebne izkušnje iz bojevanja na karpatskih grebenih. Kot tajni cesarski svetnik je sodeloval pri prepričevanju samega cesarja in vrhovnega poveljnika Franca Jožefa ter avstro-ogrskega generalštaba. Odločitev o obrambi na Soči je bila sprejeta le nekaj dni pred italijanskim vstopom v vojno. Za vrhovnega poveljnika nove 5. (Soške) armade s sedežem v Postojni, ki je sprejela obrambo pred sovražnikom, je bil imenovan prav Svetozar Borojević de Bojna. Odlikoval se je v enajstih soških bitkah, kjer je uspel zaustaviti prodor številčno močnejše italijanske vojske. Razen Gorice, ki je avgusta 1916 po šestih ofenzivah padla v italijanske roke, je uspelo Borojeviću armadi vzdržati močan italijanski pritisk na soški fronti. Velika želja italijanskega poveljstva, prodor proti Trstu in po Vipavski dolini proti Ljubljani, je ostala neuresničena. Ljubljanski mestni svet je na predlog tedanjega župana Ivana Tavčarja generala Borojevića že 5. avgusta 1915 soglasno imenoval za častnega meščana Ljubljane. V primeru italijanskega prodora bi namreč bila tudi prestolnica tedanje Kranjske izpostavljena večletnim hudim bojem. Borojević je sicer zaradi junaškega poveljevanja obrambnim enotam ob Soči prejel častno meščanstvo številnih mest in občin po Sloveniji in Hrvaški.

Prišla je jesen 1917 in prodor oz. »čudež« pri Kobaridu, ko so združene avstro-ogrski in nemške čete 24. oktobra izvedle znamenito dvanajsto soško protiofenzivo in italijansko vojsko v dveh tednih potisnile na reko Piavo. V tej ofenzivi je Borojević sodeloval kot poveljnik novo organizirane 1. in 2. soške armade. Po preboju je bil poveljnik avstro-ogrski vojske na Piavi in februarja 1918 povišan v feldmaršala. Toda po neuspešni ofenzivi junija 1918 je bila morala avstro-ogrskih vojakov na dnu, vrstili so se upori, dezerterstva, primanjkovalo je hrane in orožja. Hkrati je država pospešeno razpadala. Dne 24. oktobra 1918 so Italijani sprožili veliko ofenzivo, med katero pa so se številne avstro-ogrski enote začele organizirano umikati s fronte. Vsem težavam navkljub je Borojeviću uspevalo zadrževati Italijane še skoraj cel teden.

Tako je Borojević konec vojne in razpad monarhije dočakal v zasedeni Italiji. Legenda pravi, da je proti napredujoči italijanski armadi načrtoval novo, obrambno soško fronto. Vojaki

BOROEVIĆ IN NJEGOV SPOMENIK

razpadajoče države so se umikali, Borojević s svojim štabom pa se je nastanil ob Vrbskem jezeru na Koroškem. Postal je le nemi opazovalec dogodkov, ki jih ni pričakoval. Med umikom iz Italije se je Borojevićeva vlakovna kompozicija ustavila tudi v Kranju. Ljudske množice so vlak izropale, baje so generalu odvzeli celo daljnogled in oficirsko sabljo. Dokumenti in vojaške karte so ležali na železniških tirih, množica jih je trgala in odnašal jih je veter. Nekaj pa je le ostalo in za to je zaslužen tedanji kranjski dekan Anton Kobler, ki se je zavedal pomembnosti listin iz Borojevićevega štaba. Danes jih lahko proučujemo v Arhivu Republike Slovenije.

Po premirju novembra 1918 se je pozabljeni Borojević z ženo nastanil v hiši v Vrbi ob Vrbskem jezeru. Prejemal je pokojnino nove avstrijske republike, ki je morala prevzeti skrb za številčni oficirski kader razpadle monarhije, ki je ostal v Avstriji. Feldmaršal Borojević je bil le eden izmed množice nekdanjih vojakov razpadle države. V času razpadanja države je doživel tudi osebno tragedijo, saj mu je v reki Dravi pri Mariboru utonil sin, gojenec tamkajšnje kadetnice.

Čeprav naj bi Borojević izrazil željo po preselitvi v Zagreb, mu je bila ta zaradi tedanjih vojaškopolitičnih razmer odbita. Le kdo v Kraljevini SHS bi si še želel bližine upokojenega generala, nekdanjega junaka in avstrijskega patriota, zvestega prisegi cesarju. Svetozar Borojević de Bojna je umrl zaradi kapi 23. maja 1920 v celovški bolnišnici. Pokopali so ga v Celovcu, toda že čez pol leta so ga prekopali na dunajsko mestno pokopališče. Ob prekopu so mu na Dunaju priredili veličasten pogreb. Ljudstvo je v težkih povojnih časih očitno pogrešalo stare ideale in junake.

Toda potem je nastopila še saga z Borojevićevim ljubljanskim častnim meščanstvom. Iz nepojasnjenih razlogov mu je odvzeto na seji ljubljanskega Občinskega sveta 24. junija 1919, na županov predlog. Tedanji ljubljanski župan je bil še vedno isti liberalni Ivan Tavčar, le Ljubljana je bila tistega leta v neki drugi, južnoslovanski državi. Ohranjeni arhivski dokumenti pa ne pričajo o tem, da je prišlo do realizacije sklepa o izbrisu, o katerem je bila javnost sicer obveščena, a ni bil nikoli izveden. Kakor koli, zgodba se je zaključila leta 2009, ko je Mestni svet v Ljubljani feldmaršalu Borojeviću vrnil naziv častnega meščana našega glavnega mesta.